

Олександр Грицан – аспірант 2-го курсу, спеціальність 011 Освітні, педагогічні науки Білоцерківського інституту неперервної професійної освіти ДЗВО «Університет менеджменту освіти» НАПН України, м. Біла Церква, Україна.

Коло наукових інтересів: освітня політика, підготовка та професійний розвиток викладачів закладів вищої освіти, організація науково-дослідної роботи в закладах вищої освіти, формування дослідницької компетентності студентів в умовах змішаного навчання, підготовка педагога-дослідника.

 Sangog86@gmail.com

 <https://orcid.org/0009-0006-2771-1197>

УДК 378.091.12.011.3-051:005.336.2-028.77
<https://doi.org/10.32405/2411-1317-2025-4-78-88>

Подано до редакції: 15.10.2025
Прийнято після рецензування: 24.11.2025
Затверджено до друку: 22.12.2025
Опубліковано: 24.12.2025

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ДОСЛІДНИЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ВИКЛАДАЧІВ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Анотація. Відповідно до Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2022–2032 роки підготовка затребуваних кваліфікованих фахівців для задоволення потреб економіки повинна бути реалізована шляхом застосування нових та вдосконалених методів і практик, включно з цифровими технологіями, для викладання, навчання та оцінювання, що здійснюватиметься в тісному зв'язку з дослідженнями (Кабінет Міністрів України, 2022).

У статті обґрунтовано теоретико-методологічні засади формування дослідницької компетентності майбутніх викладачів закладів вищої освіти в умовах нових соціокультурних і освітніх викликів. Проаналізовано типологію поглядів та підходів на природу і зміст дослідницької компетентності майбутнього викладача закладу вищої освіти.

Дослідницьку компетентність визначено як інтегральну якість особистості, що передбачає готовність і здатність майбутнього викладача закладу вищої освіти до провадження науково-дослідної діяльності та містить мотиваційний, когнітивний, аксіологічний, особистісний, праксеологічний, соціально-поведінковий, технологічний, акмеологічний, комунікативний, рефлексивний компоненти. Актуалізовано, що дослідницька компетентність є невід'ємним складником професійного становлення майбутнього викладача вищої школи, бо сприяє формуванню педагога-дослідника, розвитку його методологічної культури, творчих здібностей, пізнавальних інтересів, дослідницьких умінь, підвищенню ефективності і якості освітнього процесу, забезпечує конкурентоспроможність на освітньому ринку праці. Визначено складники (знання, уміння, навички, цінності) дослідницької компетентності майбутніх викладачів закладів вищої освіти.

Результати наукового пошуку отримано відповідно до теми науково-дослідної роботи Білоцерківського інституту неперервної професійної освіти ДЗВО «Університет менеджменту освіти» НАПН України «Трендотчінг ринку праці в системі підготовки і підвищення кваліфікації фахівців в умовах повоєнного відновлення України» (№ 0122U202007, 2022–2025 рр.).

Ключові слова: майбутній викладач ЗВО; конкурентоспроможний фахівець; дослідницька компетентність; якість освіти; педагог-дослідник

Постановка проблеми. Сучасний етап науково-технічного розвитку суспільства висуває нові, вищі вимоги до рівня підготовки майбутніх викладачів закладів вищої освіти (ЗВО), зокрема розвитку їхньої дослідницької компетентності. В умовах модернізації вищої освіти, реалізації концепції Нової української школи, профілізації старшої школи майбутні викладачі закладів вищої освіти мають володіти системою методологічних, професійних, міждисциплінарних наукових знань і пізнавальних умінь дослідницької діяльності, уміти збирати й опрацювати інформацію, аналізувати наукові факти, результати досліджень та впроваджувати їх у практику, орієнтуватися в потоці наукової інформації, знаходити найбільш раціональні, технологічні та організаційні рішення тощо. Як показують результати аналізу ринку праці в умовах воєнного стану (Сидоренко, 2024, с. 31-32; Horoshkova, Sydorenko, & Grytsan, 2024), на сьогодні при працевлаштуванні перевага надається тим випускникам ЗВО, які здатні до продуктивно-перетворювальної творчої діяльності, пов'язаної з упровадженням інноваційних підходів, технологій, форм і методів у систему роботи для забезпечення якості й результативності освітнього процесу, уміють досліджувати процеси, явища та об'єкти, навчатись протягом життя.

Формування і реалізація державної політики у сфері вищої освіти забезпечуються шляхом розвитку наукової, науково-технічної, мистецької та інноваційної діяльності закладів вищої освіти та їх інтеграції з виробництвом (Верховна Рада України, 2014). Відповідно до ст. 26 Закону України «Про вищу освіту» одним із основних завдань ЗВО є провадження наукової діяльності шляхом проведення наукових досліджень і забезпечення творчої діяльності учасників освітнього процесу, підготовки наукових кадрів вищої кваліфікації і використання отриманих результатів в освітньому процесі. У ст. 65 Закону України «Про вищу освіту» (Верховна Рада України, 2014) визначено наукову, науково-технічну та інноваційну діяльність у ЗВО як невід'ємну складову освітньої діяльності, що провадиться з метою інтеграції наукової, освітньої і виробничої діяльності в системі вищої освіти. Основною метою наукової, науково-технічної та інноваційної діяльності є здобуття нових наукових знань шляхом проведення наукових досліджень і розробок та їх спрямування на створення і впровадження нових конкурентоспроможних технологій, видів техніки, матеріалів тощо для забезпечення інноваційного розвитку суспільства, підготовки фахівців інноваційного типу. До основних завдань наукової, науково-технічної та інноваційної діяльності ЗВО належать: 1) одержання конкурентоспроможних наукових і науково-прикладних результатів; 2) застосування нових наукових, науково-технічних знань під час підготовки фахівців з вищою освітою; 3) формування сучасного наукового кадрового потенціалу, здатного забезпечити розроблення та впровадження інноваційних наукових розробок.

Аналіз останніх досліджень і публікацій з проблеми. Дослідницьку компетентність майбутнього викладача науковці переважно розглядають як складник професійної компетентності сучасного фахівця, невід'ємний компонент його підготовки в ЗВО.

Теоретико-методологічний аналіз стану проблеми на сучасному етапі розвитку системи вищої освіти дає можливість виділити різні наукові погляди і підходи на природу і сутність дослідницької компетентності фахівців.

Аналізуючи поняття дослідницької компетентності, зауважимо, що вчені визначають його як:

- одну з ключових компетентностей, що формується під час навчання у ЗВО та становить сукупність знань, умінь, навичок й особистісних якостей, потрібних для ефективної дослідницької діяльності (Саяпіна & Кривошея, 2024, с. 10);
- основу для розвитку інтелектуальних, комунікативних, проектних навичок, що розвиває критичне мислення, творчі здібності студента здатність до проведення наукових досліджень, розуміння ними методології досліджень, знання процесу наукової роботи

та здатність використовувати наукові методи та підходи для вирішення проблем відповідно до свого професійного напрямку (Височан, Юденкова & Капранов, 2023);

- здатність до проведення наукових досліджень, їхнє розуміння методології досліджень, знання процесу наукової роботи та здатність використовувати наукові методи та підходи для розв'язання проблем відповідно до свого професійного напрямку (Височан, Юденкова & Капранов, 2023);
- інтегральну якість особистості, що відображає єдність теоретичної та практичної готовності педагога до науково-дослідницької роботи, спрямованої на перетворення педагогічної практики, і передбачає здатність до самостійного, відповідального, ініціативного розв'язання дослідницьких завдань у професійній діяльності (Варга, 2020);
- інтегровану особистісно-професійну якість фахівця, що відображає мотивацію до наукового пошуку, рівень володіння методологією педагогічного дослідження, особистісно значущими якостями дослідника, зокрема такими як інноваційне мислення, здатність до творчої та інноваційної діяльності (Сисоева & Козак, 2016, с. 10-11, 60);
- інтегровану динамічну властивість людини, яка виражається в єдності психологічної, науково-педагогічної та практичної готовності до аналітичної та проектної діяльності, виконання науково-дослідної діяльності та впровадження результатів досліджень у практичну роботу (Cohen, 2007);
- уміння, що поєднують інтелектуальні знання і практичні дії, забезпечують їхню здатність до самостійних спостережень, узагальнень, аналізу процесів і явищ дійсності, набуття нових знань і застосування їх відповідно до мети дослідницької діяльності, а також зпосідають вагоме місце під час становлення особистісно-професійного розвитку (Волинець & Стаднік, 2023, с. 99);
- інтегральну якість особистості, яка передбачає володіння вміннями і способами дослідницької діяльності з метою пошуку знань для вирішення освітніх проблем і побудови процесу навчання (Леврінц, Варга & Попик, 2023).

Незважаючи на наявність значної кількості спеціальних досліджень і певних здобутків у розв'язанні завдань теоретичного й практичного характеру, проблема формування дослідницької компетентності майбутніх викладачів ЗВО не стала об'єктом ґрунтовного теоретико-методологічного вивчення і комплексного аналізу. Багато питань досі залишаються не висвітленими, характеризується варіативністю підходів, неоднозначним тлумаченням певних аспектів. Зокрема, не розроблено комплексну систему формування дослідницької компетентності майбутніх викладачів ЗВО в умовах змішаного навчання, інноваційного науково-методичного, дидактичного, психолого-педагогічного, технологічного супроводу, відповідного навчально-методичного забезпечення.

Мета статті – обґрунтувати теоретико-методологічні засади формування дослідницької компетентності майбутніх викладачів закладів вищої освіти в умовах нових соціокультурних та освітніх викликів.

Відповідно до мети статті визначено такі **завдання**:

- 1) описати сучасний стан і виявити новітні тенденції у підготовці майбутніх викладачів закладів вищої освіти;
- 2) проаналізувати типологію поглядів і підходів стосовно природи та змісту дослідницької компетентності майбутнього викладача ЗВО.
- 3) визначити сутність поняття «дослідницька компетентність майбутніх викладачів закладів вищої освіти»;
- 4) з'ясувати складники (знання, уміння, навички, цінності) дослідницької компетентності майбутніх викладачів ЗВО.

Методи дослідження. Результати наукового пошуку отримано відповідно до теми науково-дослідної роботи «Трендвотчінг ринку праці в системі підготовки і підвищення кваліфікації фахівців в умовах повоєнного відновлення України» (№ 0122U202007, 2022–2025 рр.).

Для досягнення мети, виконання поставлених завдань і перевірки гіпотези дослідження використано комплекс взаємопов'язаних загальнонаукових методів: *теоретичні: аналіз і синтез; дедуції та індукції; узагальнення й системного аналізу* – із метою виявлення сутності досліджуваного феномену дослідницької компетентності майбутніх викладачів ЗВО, виокремлення чинників, які впливають на підготовку компетентних, конкурентоспроможних фахівців в умовах війни та повоєнного відновлення України; *контент-аналіз* нормативно-правових документів у галузі освіти; *класифікаційно-аналітичний* – для аналізу стану та умов функціонування сучасного ринку праці, визначення перспектив і тенденцій його розвитку, визначення дисбалансу між системою вищої освіти й ринком праці; *абстрактно-логічний* – для визначення підходів до аналізу та оцінювання різниці у кваліфікаційних навичках, які очікують роботодавці, і тими навичками, яких насправді набули студенти, критеріїв конкурентоспроможності трудових ресурсів; *метод термінологічного аналізу*, пов'язаний із визначенням категорійно-понятійного апарату дослідження, розробленням його тезауруса та його дефінітивним наповненням; *абстрагування, ідеалізації, формалізації та узагальнення* – для систематизації і формулювання висновків, визначення напрямів подальшого дослідження проблеми.

Результати та обговорення. Нормативно-правовим підґрунтям дослідження виступають: Укази Президента України (Президент України, 2020; 2021 та ін.), Закони України (Верховна Рада України, 2014; 2015; 2017; 2024 та ін.), постанови та розпорядження Кабінету Міністрів України (Кабінет Міністрів України, 2022 та ін.), накази Міністерства освіти і науки України (Міністерство освіти і науки України, 2020а; 2020б; 2024а та ін.).

Відповідно до Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2022–2032 роки підготовка затребуваних кваліфікованих фахівців для задоволення потреб економіки повинна бути реалізована шляхом застосування нових та удосконалених методів і практик, включно з цифровими технологіями, для викладання, навчання та оцінювання, що повинні здійснюватися у тісному зв'язку з дослідженнями (Міністерство освіти і науки України, 2022, с.18, 20).

Професійний стандарт «Викладач закладу вищої освіти» (Міністерство освіти і науки України, 2024b) визначає мету професійної діяльності: формування професійних, світоглядних і громадянських компетентностей, морально-етичних цінностей у здобувачів вищої освіти. У документі конкретизовано 9 трудових функцій викладача ЗВО, що охоплюють компетентності, знання, уміння/навички та комунікацію. Зокрема, трудова функція «Викладання, консультування та керівництво практичною підготовкою здобувачів вищої освіти» включає такі компетентності, знання, уміння/навички, комунікацію викладача ЗВО:

- *здатність* планувати і проводити навчальні заняття (*знання* предметної області, актуальних наукових досліджень та сучасних практик, вимоги до організації освітнього процесу, змісту стандартів вищої освіти та освітніх програм; *уміння/навички* обирати та застосовувати методи, технології та засоби викладання, організувати індивідуальну та групову роботу здобувачів вищої освіти, урахувати принципи інклюзивності у вищій освіті; *взаємодіяти* зі здобувачами; відповідати за якість викладання, управляти груповою динамікою);
- *здатність* консультувати здобувачів ВО (*знання* специфіки та тенденцій консультування у вищій освіті, вимог до організації практичної підготовки; змісту професійної діяльності; *уміння/навички* визначати освітні потреби здобувачів вищої освіти, обирати методи, технології та засоби консультування, розробляти план практичної підготовки;

взаємодіяти зі стейкхолдерами; проявляти відкритість, емпатію, відповідати за дотримання вимог і процедур)

Трудова функція «**Оцінювання результатів навчання**» містить такі компетентності, знання, уміння/навички, комунікацію викладача ЗВО:

- *здатність* проектувати оцінювання результатів навчання (РН) (знання предметної області, зокрема вимог до РН та їх оцінювання, типів контролю та видів контрольних завдань, вимог до організації освітнього процесу; *уміння/навички* визначати цілі оцінювання РН, обирати й застосовувати методи та інструменти оцінювання РН; доносити інформацію; відповідати за якість матеріалів);
- *здатність* оцінювати результати навчання (*уміння/навички* організувати оцінювання РН, проводити контрольні заходи, атестацію та вступні випробування, визначати рівень досягнень РН; *взаємодіяти* зі здобувачами; дотримуватися принципів академічної доброчесності, неупередженості та об'єктивності);
- *здатність* надавати зворотній зв'язок здобувачам вищої освіти за результатами оцінювання (знання цілей і методів зворотного зв'язку; *уміння/навички* аналізувати й обґрунтовувати результати оцінювання; *відповідати* за якість зворотного зв'язку).

Трудова функція «**Розроблення, оцінювання та вдосконалення освітніх програм**» включає такі компетентності, знання, уміння/навички, комунікацію викладача ЗВО:

- *здатність* розробляти та вдосконалювати освітні програми (ОП) у складі групи (знання предметної області, вимог до організації освітнього процесу, актуальних наукових досліджень та сучасних практик, специфіки та тенденцій викладання усфері вищої освіти; *уміння/навички* розробляти ОП; *взаємодіяти* з групою, стейкхолдерами; відповідати за дотримання вимог і процедур);
- *здатність* презентувати ОП (знання вимог та процесів зовнішнього визнання ОП; *уміння/навички* презентувати матеріали);
- *здатність* керувати ОП (знати законодавство щодо розроблення і виконання ОП; *уміння/навички* управляти діяльністю групи, здійснювати моніторинг та ініціювати зміни до ОП).

М.В. Роганова, О.І. Чайка, С.С. Рашидова, обґрунтовуючи теоретичні аспекти підготовки майбутнього викладача вищої школи, котрий має володіти технологією науково-педагогічної діяльності, розвинутою інтелектуальною свідомістю, вводять поняття «*науково-дослідницька компетентність*» (Роганова, Чайка & Рашидова, 2021, с. 177). Науково-дослідницьку компетентність автори визначають не лише як дослідницькі знання, уміння і навички, якими повинна володіти освічена людина, а і як особисте ставлення до предмета діяльності, спосіб, яким досягається результат. Це комплекс дослідницьких знань, умінь, навичок та досвіду діяльності, що формуються в процесі дослідницької діяльності. Взаємопов'язаними складниками науково-дослідницької компетентності є: *теоретичний*, що охоплює знання методологічного апарату педагогічних досліджень, сутності й технології основних методів дослідження та вміння ставити цілі; *діагностичний* – передбачає здатність вивчати практичний стан досліджуваної проблеми, вибирати необхідні умови для спостереження або експерименту, працювати з інструкціями, діагностичними методиками; *проективно-конструктивний* – здатність розуміти цілі дослідницької діяльності та пояснювати їх, бачити й виокремлювати проблеми, висувати і обґрунтовувати гіпотези, планувати свою діяльність, володіння навичками планування експерименту, здатність структурувати матеріал; *операційний* – включає якості, необхідні для проведення самого дослідження; *рефлексивний* – володіння знаннями та вміннями аналізувати результати діяльності, співвідносити досягнуті результати з поставленою метою, уміння інтерпретувати отримані дані, самооцінювати

дослідницьку діяльність, розробляти рекомендації для використання результатів дослідження на практиці; *комунікативний* – знання способів взаємодії з учасниками дослідницького процесу, здатність усно і письмово висловлювати результати свого дослідження, працювати в команді, чітко і переконливо презентувати свої ідеї. Причому у формуванні складників науково-дослідницької компетентності головна роль надається навичкам, які дають змогу діяти в нових, невизначених, проблемних ситуаціях (Роганова, Чайка & Рашидова, 2021). На думку авторів, якщо магістр оволодіє дослідницькою компетентністю, сформованою на основі розроблених компонентів, то зможе переносити дослідницькі навички на різні сфери діяльності, застосовувати ці компетенції в різних ситуаціях, використовувати аналітичні, комунікативні та інші навички науково-дослідницької компетентності в дослідженнях.

Т.М. Житомирська дослідницьку компетентність визначає як ключову, визначальну для професійної педагогічної діяльності, що охоплює сукупність знань і навичок, компетенцій, які допомагають успішно опанувати дослідницьку діяльність викладача й розвиватися в цьому напрямі (Житомирська, 2023, с. 142). Авторка обґрунтовує ознаки викладача-дослідника, зокрема: вміння спостерігати, аналізувати та пояснювати дані спостережень, відокремлювати суттєві факти від несуттєвих; уміння проводити експеримент (постановка, пояснення та презентація результатів); здатність здійснювати активний пошук на окремих його етапах; розуміння структури теоретичного знання; володіння загальнонауковими ідеями і принципами; уміння вирізняти головне в складних природних явищах, абстрагувати, аналізувати й узагальнювати матеріал; знання методів наукового пізнання; уміння розглядати явища і процеси у взаємозв'язку, розкривати сутність об'єктів і явищ, бачити їхні суперечності. Науковиця розглядає два типи викладачів: *академіків* (переважно мають справу з теоретичними дисциплінами, професійна діяльність автоматично пов'язана з проведенням досліджень) і *практиків* (дослідження, які вони проводять, відповідають змісту, що викладається; висновки та результати досліджень легко перевіряються на практиці). Дослідницька компетентність є основою для розвитку інтелектуальних, комунікативних, проєктних навичок, розвиває критичне мислення, творчі здібності викладача (Житомирська, 2023, с. 142). Для підвищення та формування дослідницької компетентності викладача авторкою розроблено рекомендації: формування навичок користування інтернетом для доступу до статей національних і міжнародних наукових журналів; розуміння концепції, проблеми і методології досліджень; розуміння та володіння методами аналізу даних в експериментальному дослідженні; уміння розробляти навчальний план з використанням ІКТ, цифрових платформ і сучасних технологій; розуміння етапів планування наукової статті за індикаторами, що охоплюють засвоєння стандартів написання, визначення правильної назви, створення правильної анотації; правильне формування бібліографічного списку (Житомирська, 2023, с. 141, 143).

С. Сисоєва (Сисоєва & Козак, 2016) стверджує, що сформованість дослідницької компетентності викладачів вищої школи сприяє: якості проведення науково-педагогічного дослідження; залученню студента на позицію дослідника, розвитку його творчих здібностей, пізнавальних інтересів, дослідницьких умінь; підвищенню ефективності та якості освітнього процесу, методологічної культури, якості наукових досліджень, а також організації навчання, базованого на дослідженнях та якісному керівництву науково-дослідною роботою студентів. С. Сисоєва (Сисоєва & Козак, 2016, с. 11-12) у структурі дослідницької компетентності викладача ЗВО виокремлює сім компонентів:

- 1) *мотиваційно-ціннісний*, що включає систему цінностей, потреб і мотивів дослідницької діяльності, інтерес до науково-педагогічних досліджень, позитивне ставлення до науково-дослідної діяльності;

- 2) *когнітивний*, який відображає систему методологічних, професійних, міждисциплінарних наукових знань дослідницької діяльності, зокрема знання методології педагогічного дослідження, його структури, етапів і методів, вимог до оформлення результатів педагогічного дослідження, особливостей організації науково-дослідної роботи студентів;
- 3) *процесуально-діяльнісний*, що передбачає володіння вміннями добирати адекватні мети й завданням методи дослідження та обробки даних, аналізувати наукові факти, обговорювати й інтерпретувати результати дослідження, упроваджувати їх у практику. Компонент містить: уміння визначати і формулювати науковий апарат дослідження (об'єкт, предмет, мета, завдання, гіпотеза, методи дослідження); уміння здійснювати добір методів дослідження відповідно до цілей; уміння самостійно планувати власну науково-дослідну діяльність; уміння здійснювати науково-педагогічне дослідження (збирати й аналізувати наукові факти, узагальнювати їх, систематизувати, теоретично обґрунтувати); уміння передбачати та здійснювати попередню оцінку результатів дослідження; уміння оформлювати результати наукових досліджень; уміння організовувати наукову роботу зі студентами;
- 4) *інформаційно-комунікаційний*, що охоплює володіння методами збирання даних відповідно до гіпотез, створення масивів емпіричних даних, опрацювання різноманітних інформаційних джерел тощо. Складник включає: вміння користуватися інформаційними джерелами (навчальна література, словники, довідники, каталоги, монографії, періодичні видання тощо); володіння методами роботи з науковою літературою, технологією складання бібліографічного списку; уміння оформлювати літературу; здатність працювати з інформацією (збір, обробка, аналіз, оцінювання повноти інформації) з використанням сучасних інформаційно-комунікативних технологій; спроможність до поширення наукових знань як в академічному, так і в суспільному середовищі, зокрема використовуючи інформаційно-комунікативні технології;
- 5) *комунікативний*, який передбачає: вміння працювати з респондентами; співпрацювати з колегами в дослідницькій діяльності; здатність доносити результати наукових досліджень до кінцевих адресатів, чітко формулювати свої думки, доводити вибір власної позиції; уміння акумулювати й використовувати досвід творчої діяльності інших викладачів; уміння працювати в групах;
- 6) *особистісно-творчий*, що відображає: рівень розвитку творчих якостей особистості; здатність мислити відповідно до нової наукової інформації, критично оцінювати її переваги і недоліки; уміння нестандартного мислення, пошуку нових кращих педагогічних рішень; активність, відповідальність за особисту участь в організації експерименту;
- 7) *професійно-рефлексивний*, який свідчить про вміння щодо усвідомлення й оцінювання процесу і результату власної дослідницької діяльності; здатність до саморегуляції. Компонент дослідницької компетентності включає: здатність аналізувати власну наукову діяльність (доцільність, значущість обраної наукової проблеми; правильність постановки мети і завдань; адекватність змісту наукового дослідження поставленим завданням тощо); здатність до саморегуляції: наявність знань про способи професійного самовдосконалення; уміння усвідомлювати рівень власної діяльності, своїх здібностей; уміння бачити причини недоліків у своїй роботі, у собі; бажання самовдосконалюватися; уміння використовувати механізм самооцінки власних досягнень у дослідницькій діяльності; уміння визначати рівень готовності до науково-дослідної діяльності студентів і шляхи її підвищення.

Висновки та перспективи подальших розвідок. На основі ґрунтовного аналізу типології поглядів і підходів під *дослідницькою компетентністю* розуміємо інтегральну якість особистості, що передбачає готовність і здатність майбутнього викладача закладу вищої освіти до провадження науково-дослідної діяльності. Вона містить мотиваційний, когнітивний, аксіологічний, особистісний, праксеологічний, соціально-поведінковий, технологічний, акмеологічний, комунікативний, рефлексивний компоненти.

На нашу думку, дослідницька компетентність є невід'ємним складником професійного становлення майбутнього викладача вищої школи, бо сприяє формуванню педагога-дослідника, розвитку його методологічної культури, творчих здібностей, пізнавальних інтересів, дослідницьких умінь, підвищенню ефективності та якості освітнього процесу, забезпечує конкурентоспроможність на освітньому ринку праці. Дослідницька компетентність передбачає продуктивно-перетворювальну творчу діяльність, пов'язану з ефективним упровадженням інноваційних освітніх підходів, технологій, форм і методів у систему роботи для забезпечення якості й високої результативності освітнього процесу.

Дослідницька компетентність майбутнього викладача закладу вищої освіти передбачає такі знання, уміння, навички, цінності:

- здатність до пошуку, обробки та аналізу інформації з різних джерел;
- уміння виявляти, ставити та вирішувати наукові проблеми;
- здатність генерувати нові ідеї, розробляти й управляти проектами;
- здатність до провадження дослідницької та/або інноваційної діяльності;
- здатність збирати дані для наукового дослідження з проблем освіти, систематизувати й інтерпретувати їх з використанням цифрових технологій;
- здатність до аналізу, зіставлення, порівняння педагогічних явищ, методів та технологій навчання;
- здатність оперувати науковою термінологією;
- уміння добирати відповідні методи проведення наукового пошуку та обробки даних, фіксувати проміжні й остаточні результати дослідження, проводити обговорення та інтерпретацію результатів, використовувати їх на практиці;
- розуміння системності, цілісності педагогічних явищ, процесів;
- уміння вибирати проблему дослідження та складати план власного дослідження, оцінювати його актуальність; обґрунтовувати тему дослідження; визначати об'єкт і предмет дослідження; формулювати завдання, теоретичне та практичне значення, робочу гіпотезу; добирати й аналізувати необхідну інформацію за темою наукового дослідження, реферувати літературу та робити огляди літератури; узагальнювати результати досліджень і формулювати висновки; складати звіт, доповідь або статтю за результатами наукового дослідження; оформляти результати проведених досліджень згідно з державними стандартами; класифікувати математичну модель і вибрати форму моделі тощо.

Як перспективи подальших досліджень вбачаємо аналіз організації науково-дослідної роботи майбутніх викладачів у ЗВО у контексті засобу розвитку їхньої дослідницької компетентності, методологічної культури викладача-дослідника.

Використані джерела

- Варга, Н.І. (2020). Форми і методи формування дослідницької компетентності майбутнього викладача вищої школи США в магістратурі. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Педагогіка. Соціальна робота*, (2 (47)), 33-38.
- Верховна Рада України. (2014). Про вищу освіту (Закон України № 1556-VII). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text>
- Верховна Рада України. (2015). Про наукову і науково-технічну діяльність (Закон України № 848-VIII). <https://salo.li/6515f49>
- Верховна Рада України. (2015). Про освіту (Закон України № 2145-VIII) <https://salo.li/1f2456E>
- Верховна Рада України. (2024). Про внесення до деяких законів України щодо підтримки наукової роботи в закладах вищої освіти (Закон України № 3791-IX). <https://salo.li/A560D4F>
- Височан, Л.М., Юденкова, О.П., & Капранов, Я.В. (2023). Формування дослідницької компетентності здобувачів закладів вищої освіти. Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах, (87). 110–113. <http://surl.li/jawfx>
- Волинець, Ю.О. & Стаднік, Н.В. (2023). Формування дослідницької компетентності майбутніх вихователів дошкільної освіти в умовах дистанційної взаємодії. *Перспективи та інновації науки. Серія «Педагогіка», Серія «Психологія», Серія «Медицина», 13(31), 94-105.*
- Житомирська, Т. (2023). Формування дослідницької компетентності викладачів у освітній діяльності закладів освіти. *Інноваційна педагогіка: науковий журнал*, (58 (1)), 141–144. <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/58.1.29>
- Кабінет Міністрів України. (2022). Про схвалення Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2022-2032 роки (Розпорядження № 286-р). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/286-2022-%D1%80#Text>
- Леврінц, М.І., Варга, Н.І., & Попик, Ю.С. (2023). Розвиток дослідницької компетентності майбутніх педагогів у вищій школі: зарубіжний досвід. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: «Педагогіка. Соціальна робота», (2 (53)), 71–75.* <https://surl.lu/sixvnd>
- Міністерство освіти і науки України. (2020a). Деякі питання професійного розвитку науково-педагогічних працівників (Наказ № 1504). <https://salo.li/A5dFC50>
- Міністерство освіти і науки України. (2020b). Про затвердження Методичних рекомендацій для професійного розвитку науково-педагогічних працівників (Наказ № 1341). <https://salo.li/6258339>
- Міністерство освіти і науки України. (2024a). Про затвердження Стратегічного плану діяльності Міністерства освіти і науки України до 2027 року (Наказ № 276). <https://salo.li/9cb2a3f>
- Міністерство освіти і науки України. (2024b). Професійний стандарт «Викладач закладу вищої освіти» (Наказ №1466). <https://mon.gov.ua/npa/pro-zatverdzhennia-profesiinoho-standartu-vykladach-zakladu-vyshchoi-osvity1466>
- Президент України. (2020). Про вдосконалення вищої освіти в Україні (Указ № 210/2020). <https://salo.li/d7F1C61>
- Президент України. (2021). Про деякі питання підтримки розвитку освіти, науки та спорту (Указ № 223/2021). <https://salo.li/04f0812>
- Роганова М.В., Чайка О.І., & Рашидова С.С. (2021). Формування науково-дослідної компетентності майбутніх викладачів вищої школи у процесі професійної підготовки. *Духовність особистості: методологія, теорія і практика: збірник наукових праць*, 1 (1(100)), 175–184. Северодонецьк. <https://doi.org/10.33216/2220-6310/2025-111-1-144-156>
- Саяпіна С., Кривошея Н., & Кривошея Д. (2024). Формування дослідницької компетентності майбутніх викладачів у закладі вищої освіти. Гуманізація навчально-виховного процесу, 2 (106). [https://doi.org/10.31865/2077-1827.2\(106\)2024.314948](https://doi.org/10.31865/2077-1827.2(106)2024.314948)
- Сидоренко, В.В., & Горошкова, Л. А. (2024). *Регіональні карти ринку праці: професії і кваліфікації: цифровий програмно-методичний комплекс Біла Церква.* <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/743786/>
- Сисоєва, С.О., & Козак, Л.В. (2016). Розвиток дослідницької компетентності викладачів вищої школи. Київ: Видавниче підприємство ЕДЕЛЬВЕЙС.
- Cohen, L. (2007). *Research methods in education.* New York: Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780203029053>
- Horoshkova, L., Sydorenko V., & Grytsan O. (2024). Qualification gap in the labor market of Ukraine in the conditions of war: regional aspect. *Baltic Journal of Economic Studies*, 11 (5). <https://doi.org/10.30525/2256-0742/2025-11-1-68-77>

References

- Cohen, L. (2007). *Research methods in education*. New York: Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780203029053>
- Horoshkova, L., Sydorenko V., Grytsan O. (2024). Qualification gap in the labor market of Ukraine in the conditions of war: regional aspect. *Baltic Journal of Economic Studies*, 11 (5). <https://doi.org/10.30525/2256-0742/2025-11-1-68-77>
- Kabinet Ministriv Ukrainy. (2022). *Pro skhvalennia Stratehii rozvytku vyshchoi osvity v Ukraini na 2022-2032 roky* (Rozporiadzhennia No. 286-r). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/286-2022-%D1%80#Text>
- Levrints, M.I., Varha, N.I., & Popyk, Yu.S. (2023). Rozvytok doslidnytskoi kompetentnosti maibutnikh pedahohiv u vyshchii shkoli: zarubizhnyi dosvid. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho universytetu. Serii: «Pedahohika. Sotsialna robota»*, (2 (53)), 71–75. <https://surl.lu/sixvnd>
- Ministerstvo osvity i nauky Ukrainy. (2020a). *Deiaki pytannia profesiinoho rozvytku nauково-pedahohichnykh pratsivnykiv* (Nakaz № 1504). <https://salo.li/A5dFC50>
- Ministerstvo osvity i nauky Ukrainy. (2020b). *Pro zatverdzhennia Metodychnykh rekomendatsii dla profesiinoho rozvytku nauково-pedahohichnykh pratsivnykiv* (Nakaz № 1341). <https://salo.li/6258339>
- Ministerstvo osvity i nauky Ukrainy. (2024a). *Pro zatverdzhennia Stratehichnogo planu diialnosti Ministerstva osvity i nauky Ukrainy do 2027 roku* (Nakaz № 276). <https://salo.li/9cb2a3f>
- Ministerstvo osvity i nauky Ukrainy. (2024b). *Profesiyni standart «Vykladach zakladu vyshchoi osvity»* (Nakaz №1466). <https://mon.gov.ua/npa/pro-zatverdzhennia-profesiinoho-standartu-vykladach-zakladu-vyshchoi-osvity1466>
- Prezydent Ukrainy. (2020). *Pro vdoshkonalennia vyshchoi osvity v Ukraini* (Ukaz No.210/2020). <https://salo.li/d7F1C61>
- Prezydent Ukrainy. (2021). *Pro deiaki pytannia pidtrymky rozvytku osvity, nauky ta sportu* (Ukaz No. 223/2021). <https://salo.li/04f0812>
- Rohanova M.V., Chaika O.I., & Rasydova S.S. (2021). Formuvannia nauково-doslidnoi kompetentnosti maibutnikh vykladachiv vyshchoi shkoly u protsesi profesiinoi pidhotovky. *Dukhovnist osobystosti: metodolohiia, teoriia i praktyka: zbirnyk naukovykh prats*, 1 (1(100)), 175–184. Sievierodonetsk. <https://doi.org/10.33216/2220-6310/2025-111-1-144-156>
- Saiapina S., Kryvosheia N., & Kryvosheia D. (2024). Formuvannia doslidnytskoi kompetentnosti maibutnikh vykladachiv u zakladi vyshchoi osvity. *Humanizatsiia navchalno-vykhovnoho protsesu*, 2 (106). [https://doi.org/10.31865/2077-1827.2\(106\)2024.314948](https://doi.org/10.31865/2077-1827.2(106)2024.314948)
- Sydorenko, V.V., & Horoshkova, L. A. (2024). *Rehionalni karty rynku pratsi: profesii i kvalifikatsii: tsyfrovii prohramno-metodychni kompleks Bila Tserkva*. <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/743786/>
- Sysoieva, S.O., & Kozak, L.V. (2016). *Rozvytok doslidnytskoi kompetentnosti vykladachiv vyshchoi shkoly*. Kyiv: Vydavnyche pidpriemstvo EDELVEIS.
- Varha, N.I. (2020). Formy i metody formuvannia doslidnytskoi kompetentnosti maibutnoho vykladacha vyshchoi shkoly SSHA v mahistraturi. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho universytetu. Serii: Pedahohika. Sotsialna robota*, (2 (47)), 33-38.
- Verkhovna Rada Ukrainy. (2014). *Pro vyshchu osvitu* (Zakon Ukrainy No. 1556-VII). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text>
- Verkhovna Rada Ukrainy. (2015). *Pro naukovu i nauково-tekhnicnu diialnist* (Zakon Ukrainy No. 848-VIII). <https://salo.li/6515f49>
- Verkhovna Rada Ukrainy. (2015). *Pro osvitu* (Zakon Ukrainy No. 2145-VIII). <https://salo.li/1f2456E>
- Verkhovna Rada Ukrainy. (2024). *Pro vnesennia do deiakykh zakoniv Ukrainy shchodo pidtrymky naukovoi roboty v zakladakh vyshchoi osvity* (Zakon Ukrainy No. 3791-IX). <https://salo.li/A560D4F>
- Volynets, Yu.O. & Stadnik, N.V. (2023). Formuvannia doslidnytskoi kompetentnosti maibutnikh vykhovateliv doshkilnoi osvity v umovakh dystantsiinoi vzaiemodii. *Perspektyvy ta innovatsii nauky. Serii «Pedahohika», Serii «Psykholohiia», Serii «Medytsyna»*, 13(31), 94-105.
- Vysochan, L.M., Yudenkova, O.P., & Kapranov, Ya.V. (2023). Formuvannia doslidnytskoi kompetentnosti zdobuvachiv zakladiv vyshchoi osvity. *Pedahohika formuvannia tvorchoi osobystosti u vyshchii i zahalnoosvitnii shkolakh*, (87). 110–113. <http://surl.li/jawfx>
- Zhytomyrska, T. (2023). Formuvannia doslidnytskoi kompetentnosti vykladachiv u osvitnii diialnosti zakladiv osvity. *Innovatsiina pedahohika: naukovyi zhurnal*, (58 (1)), 141–144. <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/58.1.29>

Oleksandr Grytsan, PhD, Specialty 011 Educational and pedagogical sciences, Bila Tserkva Institute of Continuous Professional Education SIHE «University of Education Management» NAES of Ukraine, Bila Tserkva, Ukraine.

Research interests: educational policy, training and professional development of teachers in higher education institutions, organization of research work in higher education institutions, formation of research competence of students in blended learning, training of teacher-researcher.

THEORETICAL PRINCIPLES OF FORMING RESEARCH COMPETENCE OF FUTURE TEACHERS OF HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS

Abstract. According to the Strategy for the Development of Higher Education in Ukraine for 2022–2032, the training of in-demand qualified specialists to meet the needs of the economy should be implemented through the application of new and improved methods and practices, including digital technologies, for teaching, learning and assessment, which should be carried out in close connection with research (Kabinet Ministriv Ukrainy, 2022).

The article substantiates the theoretical and methodological principles of forming research competence of future teachers of higher education institutions in the context of new socio-cultural and educational challenges. The typology of views and approaches to the nature and content of the research competence of a future teacher of a higher education institution is analyzed.

Research competence is defined as an integral quality of personality, which implies the readiness and ability of a future teacher of a higher education institution to carry out scientific and research activities and includes motivational, cognitive, axiological, personal, praxeological, socio-behavioral, technological, acmeological, communicative, and reflective components. It is emphasized that research competence is an integral part of the professional development of a future higher education teacher, as it contributes to the formation of a teacher-researcher, the development of his methodological culture, and creative abilities, to the development of his cognitive interests, research skills, increases the efficiency and quality of the educational process, and ensures competitiveness in the educational labor market. The components (knowledge, skills, abilities, values) of the research competence of future teachers of higher education institutions have been identified.

The results of the scientific search were obtained in accordance with the topic of the research work of the Bila Tserkva Institute of Continuous Professional Education SIHE «University of Education Management» NAPS of Ukraine «Labor market trend watching in the system of training and advanced training of specialists in the conditions of post-war recovery of Ukraine» (No. 0122U202007, 2022-2025).

Keywords: future higher education teacher; competitive specialist; research competence; quality of education; teacher-researcher.